

Vita Regio et Natura®

Kápolnásnyék, Dabasi Halász-kastély kertjének Természetvédelmi Kezelési Terve

Szakértők:

dr. Szilvácsku Zsolt

jogász, tájépítész, táj- és élővilágvédelmi szakértő

Horváth Anna

tájépítész

Vitaregnat Környezetvédelmi és Szolgáltató Bt.

2015

A természetvédelmi kezelési tervet a jelenleg hatályos 3/2008 (II.5.) a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról KvVM rendelet melléklete alapján készítettük.

Természetvédelmi kezelési terv megalapozó fejezetei

1. Általános információk

1.1. Azonosító adatok

Helyszín megnevezése: Dabasi Halász-kastély

Település, településrész, megye: Kápolnásnyék, Fejér megye

Cím: 2475 Kápolnásnyék, Deák Ferenc utca 10.

Helyrajzi szám (jelenlegi védelemre tervezett kertterület): 436/52, 436/53, 436/54, 441

EOV vagy WGS84 földrajzi koordináták: EOV 621532 210818, WGS84/GPS 47.240829, 18.67146

Nyilvántartás azonosítója, műemléki törzsszám: 18348; 11495

Adatfelvevő neve: Németh Zita

Adatfelvétel dátuma: 2015. 05. 08.

1.2. Történeti kert alapadatai

Kert kiterjedése (az egykori legnagyobb kiterjedés, 20. század első fele): 436/52, 436/53, 436/54, 441, 440, 436/45, 436/43, 436/25, 436/40, 436/50, 436/51, 434/1, 435, 436/2, 414, 415, 416, 417, 418, 419/1, 419/2, 419/3, 419/4, 419/6, 419/7, 420/1, 420/2, 420/3, 420/4, 421/1, 421/2, 422/3, 423/1, 423/2, 423/3, 424/1, 424/2, 424/3, 425/2, 425/3, 426/4, 426/5, 427/2, 427/3, 428/2, 428/3, 429/2, 429/3, 430/2, 430/3, 431/2, 431/3, 432/3

Típus: díszkert

Stílus: tájképi, historizáló

Jellemző datálás: első periódus: 19. század vége; második periódus 20. század eleje

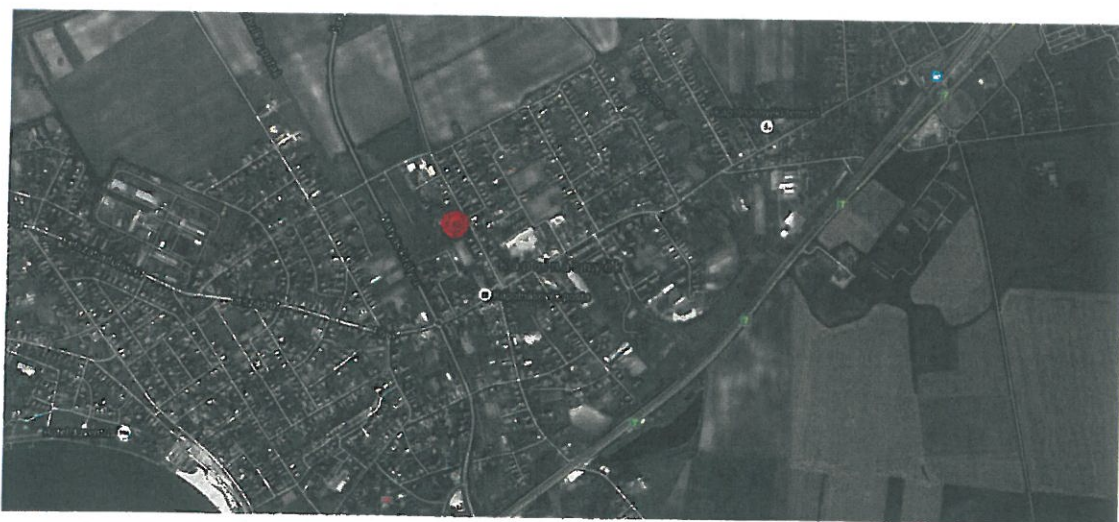
Eszmei értékek: épített elemek, idős növényzet

Jelentőség: kerttörténeti

További védelem (országos, helyi védelem): –

1.3. A tervezési terület elhelyezkedése

A Dabasi Halász kastély kertje Kápolnásnyék belterületén, a Velencei-tó partjától hozzávetőleg 1 km-re ÉK irányban, az M7 gyorsforgalmi úttól ÉNY-ra, 700 méterre található.

1. kép A Halász-kastély elhelyezkedése, átnézeti térkép

1.4. A tervezési terület rendeltetése

A kastélykert és az épület a második világháborúig középnemesi családi kúriaként funkcionált, a kor ízlésének megfelelően kialakított kerttel. A második világháború utáni évtizedekben mind az épület, mind a kert hanyatlásnak indult a kerttörténeti tudományos dokumentáció szerint, a díszkert nagyrészt megsemmisült, a kertet gazdasági célokra használták.

Jelenleg a Halász-kastély és kertjének rekonstrukciója lehetővé teszi, hogy a történelmi emlék épület és parkja közel egykori fényében, közösségi és kulturális

térként működjön a Velencei-tavi Kistérségért Alapítvány kezelésében. A terület rendeltetése a műemléki épület védelme és parkjának oly módon való kialakítása, hogy az ökológiai szempontból értékes legyen, kedvező élőhelyet teremtsen a környék madárvilágának, faunájának, megőrizze és védje a területén található idős fákat, tükrözze az egykori park eredeti hangulatát – ha a kert méretének csökkenése miatt teljesen nem is rekonstruálható az állapot, – valamint alkalmassá tenni a kertet a környezettudatos kertgondozás bemutatásához/oktatáshoz, így hozzájárulva a színvonalas közösségi élethez.

2. Környezeti jellemzők

2.1. Domborzati viszonyok

A terület a Velencei-medence kistáj része, amelynek felszíni magassága 104 és 163 méter között változik. A felszín déli irányban enyhén lejt, típusa hullámos síkság és rossz lefolyású alacsony síkság.

2.2. Éghajlat

A terület éghajlata mérsékelt meleg, száraz, a napsütéses órák száma évi 1960 óra. Az évi középhőmérséklet 10 C° körüli, az év fagymentes napjainak száma 194-200 közötti. A csapadék átlagos mennyisége egy évben 550 mm. A legnagyobb mennyiségű napi csapadék (86 mm) Kápolnásnyéken hullott. Az átlagos hóvastagság legfeljebb 20 cm, amelyre a téli félévben 32-34 napon át lehet számítani. A velencei-tó jelenléte miatt nem ritkák a kialakuló viharok. A kevésbé hőigényes növénykultúráknak felel meg a terület klímája.

2.3. Talaj

A Velencei-medence talajának 35 %-át réti talaj borítja. A Mezőföldre átnyúló területeken 11%-ban mésztepedékes csernozjom talajok jellemzőek, ezek 60-70 %-át szántóként hasznosítják.

2.4. Hidrológia

A tervezési terület a Velencei-tó vízgyűjtő területére esik, amely 236 km². A kistájról elmondható, hogy alapvetően vízhiányos, gyenge lefolyású és száraz. A terület vízjárását a Császár-víz tározó medencéivel befolyásolják. Tavasszal várhatóak árvizek, ősszel kisvizek jellemzőek. Többször is kiszáradt a Velencei-tó a történelmi időkben. A területen a talajvíz 2-4 méteren található, nem jelentős mennyiségű, kemény és közepesen kemény. Az 1856 – 1860 között készült második katonai felmérésről kiderül, hogy a Halász kastélyhoz legközelebbi természetes vizes terület a Cibulka-patak.

2.kép Második katonai felmérés – Cibulka-patak (Forrás: Kápolnásnyék, Dabasi Halász-kastély kertjéktörténeti tudományos dokumentáció, Németh Zita Klagyivik-Szabó Mária, 2015)

2.4. Növényzet

A Velencei-tó lecsapolása 200 évvel ezelőtt kezdődött, addig nádas és nyílt vízi élőhelyek mozaikos együttese volt jellemző. A kiszáradás hatására megjelentek a területen a szikesedő nedves és száraz gyepek, mezofil homoki és löszgyepfoltok is, nem csupán a nádas, szikes mocsári vegetáció. A szikesedés kelet felé egyre erősödik a kistájon belül. A tó nádasai visszaszorultak, néhol tőzegképző úszó nádasok, keskenylevelű gyékényesek is előfordulnak, valamint a tó fásszárú

között a rekettyefűz (*Salix cinerea*), a fehér nyár (*Populus alba*), a kutyabenge (*Frangula alnus*) és a bibircses nyír (*Betula pendula*) említhető meg.

Környező gyakori élőhelyek:

B1a – Nem tőzegképző nádasok, gyékényesek és tavikákások

B1b – Nádas úszólápok, lápos, tőzeges nádasok és télisásosok

B6 – Zsiókás, kötő kákás és nádas szikes vizű mocsarak

2.5. Állatvilág

A Velencei-hegység kiemelt jelentőségű természetmegőrzési terület, valamint a Velencei-tó és Dinnyési-Fertő különleges madárvédelmi terület közelsége meghatározó lehet a kastélykert leendő faunájának kialakulásában. A madárvédelmi terület kiemelt fajai egyértelműen vízhez kötődő életmódot folytatnak, ezért a parkban megjelenésük nem valószínű. A Velencei-hegység néhány lepkefajának megjelenésére viszont jelentős esély van, amennyiben sikerül számukra kedvező környezetet kialakítani, ezek a csíkos medvelepke (*Euplagia quadripunctaria*) a füstös ősziaraszoló (*Lignoptera fumidaria*), vörös csüngőlepke (*Zygaena alata*) – életmódja miatt a vajszerű ördög szemhez kötődik, az atalanta lepke (*Vanessa atalanta*) – a csalán és a bogáncs létéhez kötődik.

A kastélykertben az emberi zavarásra kevésbé érzékeny, településeken is előforduló állatfajokra lehet számítani, mint például:

- széncinege (*Parus major*),
- kékcinege (*Parus caeruleus*),
- ökörzem (*Troglodytes troglodytes*),
- csuszka (*Sitta europaea*),
- kerti rozsdafarkú (*Phoenicurus ochruros*),
- feketerigó (*Turdus merula*),
- zöldike (*Carduelis chloris*),
- tengelic (*Carduelis carduelis*),
- szajkó (*Garrulus glandarius*),

Vita Regio et Natura®

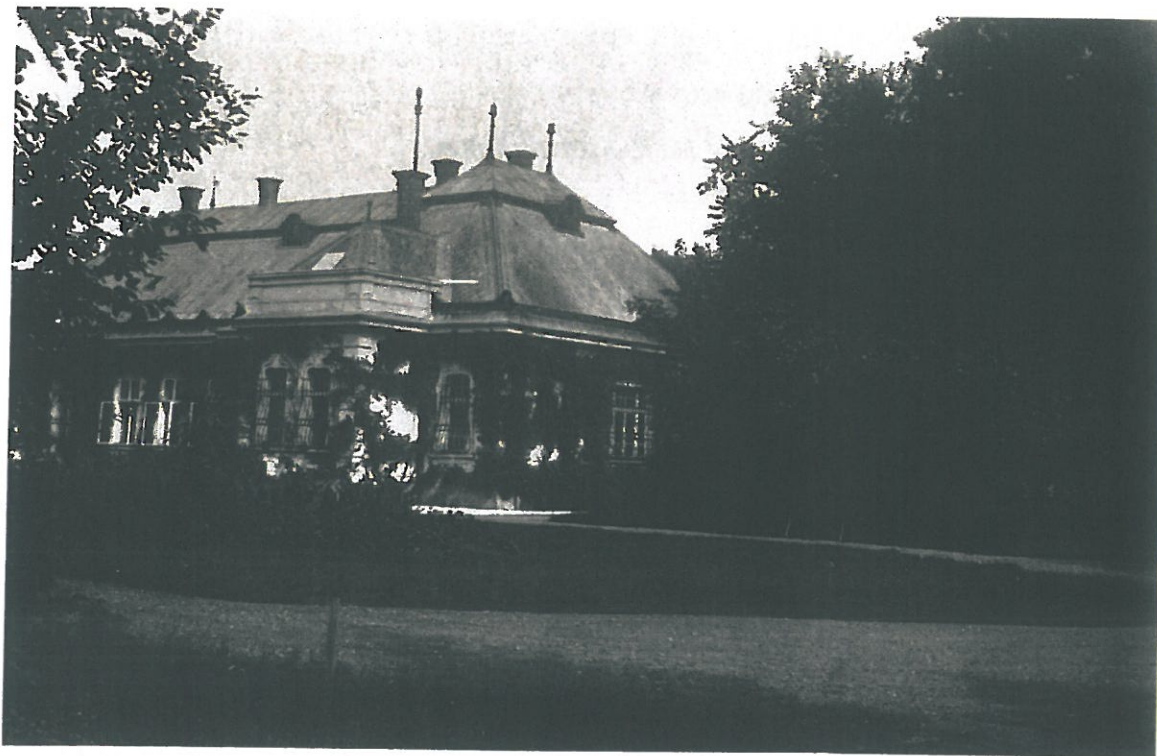
- kis-, és közepes fakopáncs (*Dryobates minor* és *Leipicus medius*), esetleg
- citromsármány (*Emberiza citrinella*).

A park csendesebb részein megjelenhet ezenkívül az európai sün (*Erinaceus europaeus*), nagy pele (*Glis glis*), mogyorós pele (*Muscardinus avellanarius*), európai mókus (*Sciurus vulgaris*), a kisragadozók közül a hermelin (*Mustela erminea*) és a nyest (*Martes foina*) is.

2.6. Táji értékek

A terület legfőbb kultúrtörténeti értéke az 1796 és 1815 között még klasszicista stílusban épült Halász-kastély az akkoriban hozzá tartozó kései tájképi kerttel. 1907 után a kastély neobarokk stílusban átépült, a park pedig a szomszédos telkek megvásárlásával 22 holdas angolparkká nőtt. A kerttörténeti tanulmány szerint a kastélypark mind méretében mind pedig kiforrottságát tekintve a második világháború előtt élte fénykorát régebbi részein tájképies, az épülethez közel pedig mértani kialakítással.

Jelenleg a kertnek ehhez az időszakhoz képest csak töredéke áll rendelkezésre, éppen ezért a teljesen hiteles rekonstrukció nem lehetséges, de az építészeti emlék és környezetének hangulatát, a felhasznált anyagokat, kialakítást, fafajok használatát tekintve leginkább megőrző megoldást alakítottak ki a tervezők, úgy hogy az az értékvédelemmel összhangban legyen. Az előzetes kutatások szerint régebben kastélyra vadszőlőt (*Parthenocissus quinquefolia*) futtattak, ez a jelenlegi tervben is szerepel. A Halász-kastély 2011 óta műemléki védelem alatt áll.

3. kép A kastély déli homlokzata a 20. század első felében készült fényképen (Forrás: Kápolnásnyék, Dabasi Halász-kastély kertje kerttörténeti tudományos dokumentáció, Németh Zita Klagyivik-Szabó Mária, 2015)

Természetvédelmi kezelési terv

3. Természetvédelmi célkitűzések

- A kastélykertben található megmaradt idős 9 idősebb fa egészségének megőrzése, állapotának védelme.
- A cél egy olyan kert kialakítása, amely nemcsak esztétikai élmény nyújt, valamint keretezi a műemlék épületet, hanem önmagában is érték, élőhely, amelyet birtokba vesz az élővilág.
- A rekonstruált kastélykert kezelői törekednek a fenntartható, élőhely és környezetkímélő megoldások alkalmazására a kert gondozása során.
- A kert kevésbé látogatott kieső részei felé haladva a fenntartás intenzitását csökkenteni kell, hogy olyan foltok jölessenek létre, amelyek segítik a terület integrálódását a környezet ökológiai hálózatába.

4. Természetvédelmi stratégiák

- A kert meglévő és tervezett fáinak rendszeres állapotfelmérése javasolt, ennek megfelelően végzendő a gallyazás, sebkezelés, ha szükséges.
- A kert rekonstrukciója, fenntartása, a szükséges pótlások során olyan fa-, és cserjefajokat is illeszteni szükséges a kert növényzetébe, amelyek a környező tájban előfordulnak, élőhelyet, menedéket és táplálékot biztosíthatnak a kertben megtelepedő madaraknak, rovaroknak.
- Fenntartható megoldások alatt értendő a vegyszerek, mesterséges trágyák használatát kerülni kell, a helyben keletkezett lomb, kisebb ágak, nem mérgező növényi részek, a lovardában keletkező trágya egy része komposztálható (kivéve a 2 Juglans regia esetében), a komposztot fel kell használni.
- A régi tájképi kert szellemiségébe illeszkednek a természetközeli megoldások, mint egyes területeken a virágos gyepek érintetlenül hagyása, hogy a rovarok, madarak számára értékes táplálékforrásként megmaradhassanak a virágok és később a magvak.

5. Természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

5.1. Művelési ághoz nem köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

Földtani, felszínalaktani természeti értékek, barlangok védelme

A tervezési területen nem fordul elő ilyen érték.

Élőhelyek kezelése, fenntartása

A terület földrajzilag az Alföld, ezen belül a Mezőföld középtáj és a Velencei-medence kistáj részét képezi. A természetes élőhelyek a Velencei-tóhoz ilyen

közelségben, nagyrészt nádasokból, vizes élőhelyekből állnak Magyarország Kistájainak Katasztere szerint. A tervezési területen természetes összefüggő élőhely nem található. A kialakítandó kert kivitelezésénél törekedni kell a minél változatosabb fajösszetételre, valamint hogy cserjeszint kialakítása is megfelelő hangsúly kapjon, így elősegítve a természeteshez közeli élőhelyek kialakulását

- A kert területén javasolt a gyomirtók, műtrágya használatát elkerülni
- A műszaki leírásban előírt évi 20 alkalmas gyepnyírás csak a központi épületet körülvevő intenzíven fenntartott részekre vonatkozzon, a telek határaihoz közel vetett virágos gyep kialakítását javasoljuk ritka nyírással
- a peremrészekén javasolt madárodúk, etetők, itatók kihelyezése

Fajok védelme

A területen megtelepülő fajok védelme az élőhelyek kialakítása és védelme mellett az életfeltételeik biztosításával érhető el. A kastélykert jelenlegi természetvédelmi szempontból fontos elemei a Kápolnásnyék, Dabasi Halász-kastély kertje kerttörténeti tudományos dokumentációban szereplő alábbi fajok:

Azonosító szám	Megnevezés
4.1	Aesculus hippocastanum
4.2	Aesculus hippocastanum
4.3	Morus alba
4.4	Celtis occidentalis
4.5	Juglas regia
4.6	Prunus avium
4.7	Aesculus hippocastanum
4.8	Juglans regia
4.9	Populus tremula

- a kialakítandó kert élőhely kialakítás/táplálékforrás biztosítása érdekében javasolt további fajok: (*Sorbus aucuparia*), (*Taxus baccata*), (*Quercus pubescens*)
- javasolt cserjefajok: (*Crataegus monogyna*), (*Lonicera japonica*), (*Ligustrum vulgare*), (*Buddleia Davidii*)

Vita Regio et Natura®

- javasolt lágyszárúak: levendula (*Lavandula angustifolia*), nefelejcs (*Myosotis sylvatica*), kankalin (*Primula veris*)
- a dísz-, és kultúrnövények mellett, ellenőrzött keretek között érdemes megtartani a pipacsot, bogáncsot, csalánt és árvacsalánt, amennyiben megjelennek, mert fontos élőhelyet és táplálkozó helyet biztosítanak a lepkék és egyes madarak számára
- a meglévő fák esetében figyelemmel kell lenni a gyökérzet védelmére az építési munkálatok alatt, a vágási felületeket kezelni kell, a vadgesztenyék esetében az aknázómoly elleni védelemre fel kell készülni
- a rezgőnyár és az eperfa esetében a fák egészségi állapotának vizsgálata szükséges a balesetveszély elkerülése érdekében is
- a kastélykert kialakulását követően segíteni kell a betelepülő állatfajokat, hogy gazdag, változatos élővilágú kert jöhessen létre
- a növényfajok védelme mellett az állatok védelmére is figyelmet kell fordítani, madarak, lepkék, kisméhszék tekintetében
- ki kell alakítani állandóan elérhető itatóhelyet a számukra, a madarak esetében fontos, hogy ragadozók számára nehezen megközelíthető és könnyen belátható/áttekinthető helyen helyezzük el az itatót, téli időszakban pedig az etetőt
- a madarakat segíthetjük földre leszúrt ágakkal, amelyeken megpihenhetnek és szemmel tarthatják a környezetet
- a rovar-, lepkebarát kert lényege, a táplálék, élőhely kialakítása, a javasolt cserjék és lágyszárúak között erre több alkalmas példa található
- javasoljuk a várható madárfajok igényeinek megfelelő különféle méretű és ragadozókat távoltartó kialakítású mesterséges odúk elhelyezését lehetőleg a talajszinthez képest 3 méteres magasságban a kert bozótosabb részein, fákra, az ágaktól távol, hogy a ragadozók számára ne jelentsenek könnyű célpontot

Táj- és kultúrtörténeti értékek

- a tervezési terület legfőbb kultúrtörténeti értéke a kastélyépület, ennek rekonstrukciója során gondoskodnak annak védelméről a kialakított jó állapot megőrzésével
- az épület körüli faszerkezetre futtatott vadszőlőt metszéssel a faépítményen kell tartani a kastély állapotának megőrzése érdekében
- a park helyreállítása új értéket hoz létre a területen, melynek kialakulása után az angolpark jelleg megtartása miatt is törekedni kell egy saját viszonylagos egyensúlyi állapot elérésére
- az egyensúlyi állapot elérését segíti az intenzívebben fenntartott és látogatott részek gondozása mellett a peremi részeken a sűrűbb cserjések, kevésbé intenzíven nyírt virágos gyepek meghagyása

Látogatás

A tervezési területre való belépésre, illetve az ott-tartózkodásra vonatkozó előírások, korlátozások meghatározása.

- Az épület és a park rendeltetésszerű használatára táblákon érdemes felhívni a figyelmet
- Javasoljuk, hogy a rendszeres használók, látogatók kapjanak lehetőséget a kert gondozására, mivel elsősorban közösségi tér, park kialakítása a cél

Oktatás és bemutatás

A kastélykert jellegéből fakadóan ideális terület lehet helytörténeti oktatás helyszínéként, valamint a kert véglegesedését követően a ***fenntartható, madárbarát kertkialakítás szemléltetésére***. Bemutatóhelyként való használata esetén szem előtt kell tartani:

- A látogatók a kert szélén található természetesebb, sűrűbb növényzettel rendelkező területen csak korlátozott ideig tarthatók költési időszakban

Vita Regio et Natura®

- Fel kell hívni a figyelmet a telepített növényzet sokszínűségének lényegére, a környezetbarát kertészkedés előnyeire és módszereire
- Az eldugottabb területen létesített komposztáló segítségével a komposztálás hasznára, működésére
- Javasoljuk közeli iskolák tanulóinak bevonását a kert élővilágának feltárására és megőrzésére (pl. kisebb gondozási és megfigyelési feladatok rendszeres ellátásával).

Kutatás, vizsgálatok

A kastélypark nem szolgál kutatási célokat.

Terület- és földhasználat

A kastély és parkja közösségi, kulturális központ funkciót fog ellátni.

5.2. Művelési ághoz, illetve földhasználati módhoz köthető természetvédelmi kezelési módok, korlátozások és tilalmak

A tervezési területen mező- és erdőgazdálkodás nem folyik, a kastély és parkja közösségi, kulturális központ funkciót fog ellátni.

Felhasznált források:

- 3/2008. (II. 5.) KvVM rendelet a természetvédelmi kezelési tervek készítésére, készítőjére és tartalmára vonatkozó szabályokról
- Kápolnásnyék, Dabasi Halász-kastély kertjekerttörténeti tudományos dokumentáció, Németh Zita Klagyivik-Szabó Mária ,2015
- Kápolnásnyék Halász Kastély Kertépítészeti terv műszaki leírás, kertépítész tervező Almási Balázs, 2015

A javaslat a madár- és lepkevédelmi zóna kialakítására:

